

z kapitalistických armád

PROTITANKOVÁ OBRANA BUNDESWEHRU

Obsah a způsoby protitankové obrany jsou v každé armádě velmi složité a zasahují do oblasti různých druhů vojsk. Článek se zabývá jen omezeným okruhem otázek, ale takového, který je v oblasti protitankové obrany rozhodující. Pojednává o palebných prostředcích pozemního typu a o názorech na jejich taktické použití.

Vedení Bundeswehru má vzhledem k Wehrmachtu v druhé světové válce shodou okolností snad největší zkušenosti s protitankovou obranou. Vyplyvá to z toho, že hitlerovský Wehrmacht prakticky od roku 1943 musel reagovat na masové použití tanků svých protivníků, a to především na východní frontě. Ale již v době severoafrické kampaně a posléze i po invazi do Francie získal některé významné zkušenosti, na jejichž základě dnes stanoví koncepci zásadních otázek protitankové obrany Bundeswehru.

Protitanková obrana Wehrmachtu v letech 1939—45

Hlavním představitelem protitankové obrany byl podle názorů velení Wehrmachtu především vlastní tank. Tato koncepce se potvrzovala ve všech útočných taženích z let 1939—1941. Dokonce ještě na začátku tažení do Sovětského svazu byla pokládána za plně oprávněnou. Důvodem pro to byl především fakt, že všichni protivníci nemohli dost důrazně použít své tankové jednotky. Jedni proto, že tanky ani v pravém slova smyslu neměli (Poláci), druhí proto, že jich měli zase málo (Francouzi), ale všichni společně proto, že jejich tanková technika nesnesla srovnání s tanky Wehrmachtu.

První problém a otázky kolem funkce tanku jako nejvýkonnějšího protitankového prostředku nastal v praxi východní fronty s použitím sovětských těžkých tanků kypu KV a středního tanku T-34. Sřetávání těchto sil se však dělo za situace, kdy sice jednotlivé sovětské tanky uvedených typů byly jasně lepší než německé, ale v celku, v celkovém poměru sil, stále vycházela převaha tanků Wehrmachtu. Tu to skutečnost způsoboval zejména stále

ještě účinný ráz války ze strany Německa a z toho vyplývající převaha počtu útočných operací.

Wehrmacht však nastupoval do války i s jinými palebnými prvky protitankové obrany, a to prvky dělostřeleckými. Od samého začátku (rok 1939) byly zásadně motorizovány a uskupeny od pluku počínaje a armádním sborem konče.

Velmi zajímavé je, že bylo i u tankových divizí dosti početné protitankové dělostřelectvo, a to přes názor o výhodnosti použití tanku jako protitankového prostředku prvního řádu. V letech 1939–41 bylo všechno protitankové dělostřelectvo motorizované, ale tažené. Od roku 1941 přibývá k motorizované trakci i trakce samohybná, a to zejména v souvislosti s využitím protiletadlových kanónů ráže 88 mm k protitankové obraně. Bylo to pochopitelné, protože manévrovost těchto kanónů byla prakticky nulová, což značně omezovalo jejich jinak vynikající bojové (střelecké) vlastnosti. Spolu s tím dochází k lavinovitému umístování protitankových materiálů na samohybné podvozky, a to i ráží značně menších. Pro přehled uvádím souhrn nejpoužívanějších protitankových ráží od roku 1939:

- 37 mm PAK
- 47 mm PAK (Škoda)
- 47 mm PAK (Rheinmetall)
- 50 mm PAK (Modell 38)
- 57 mm PAK
- 75 mm PAK (Modell 41)
- 88 mm PAK — FLAK

Všechny tyto ráže kanónového druhu byly postupně do roku 1944 montovány na samohybné podvozky, přičemž byly konstruovány dva typy. Jeden byl převzat z tanků typu PKW III a IV a obsluhu poskytoval jen kryt lafetovým štítem z čela a boků. Druhý byl konstruován na stejných podvozcích (ale i jiných) a kryl obsluhu obdobně jako tank, přičemž postrádal věž a výškové byl značně snížen. Typickým představitelem prvního typu je samohybné protitankové dělo 88 mm „Hornisse“, montované na podvozku PKW IV, druhý typ pak představuje samohybné protitankové dělo 75 mm na podvozku KW IIa (Škoda) nazývané „Panzerjäger“.

Vedle takto samohybně přepravovaných protitankových kanónů Wehrmacht používal po celou dobu války i trakce tažené, a to u ráží 50 mm, 57 mm a 75 mm PAK. V posledních letech války asi od roku 1943 se ustálila organizace těchto prostředků tak, že pěší divize měla:

- motorizovaný protitankový oddíl 75 mm PAK (12 ks)

- samohybnou protitankovou rotu 88 mm Hornisse (12 ks)
Tanková divize naproti tomu měla:
- oddíl 75 mm Panzerjäger (12 ks)
- samohybný protitankový oddíl 88 mm Hornisse (12 ks).

U mechanizovaných pluků v tankové divizi byly protitankové motorizované roty 75 mm PAK (12 ks), samohybné roty 57 mm PAK a několik čet Hornisse. Rovněž armádní sbor měl protitankový prostředek, a to rotu Panzerjäger 75 mm PAK. Můžeme tedy vyvodit první závěry. Především je to velmi početný stav samohybných protitankových prostředků v poměru k prostředkům taženým. Zároveň s tím existují stále tažené protitankové útvary, a to stejných ráží (s výjimkou 88 mm). Protitanková obrana je organizačně uzpůsobena od pluku až ke sboru. U tankových divizí stále trvá názor na výhodnost tanku jako protitankového prostředku, ale již doplněný o nutnou součinnost s děly protitankového typu různé trakce a ráže. Je stále větší požadavek součinnosti různých palebných prostředků protitankového typu, a to zejména vysoce manévrových, které by jednak mohly i pod palbou měnit nevýhodné stanoviště bez rizika zničení, jednak by byly schopny bojovat spolu s tanky. Protitankový prostředek se čím dále tím více přibližuje svou trakcí a ochranou osádce tanku.

Veškerý uvedený dělostřelecký materiál měl především protitankové granáty (průpalné). Ráže 75 mm a 88 mm mohly působit proti tankům od 1000 m a ráže 88 mm dokonce proti slaběji pancéřovaným typům (zejména všem anglo-americkým) již od 3000 m. Závěr fungoval u 75 mm poloautomaticky, u 88 mm automaticky. To umožňovalo vystřelit u prvního typu 3–4, u druhého asi 0,5 mířené rány za minutu.

Vedle této nejpodstatnější části prostředků protitankové obrany se prosadily postupně i prostředky boje s tanky pro jednotlivce. Prvním takovým představitelem byla známá „Panzerfaust“, dalším „Panzerschreck“. Zavedení těchto prostředků si vynutily dvě okolnosti. Především to byla nemožnost vytvořit souvislou protitankovou obranu na celé možné šíři působení tanků protivníka. Zkušenosti v boji s tanky, které pomocí lehkých zbraní (náloží, zápalných lahví, min atd.) získala pěchota, opravňovaly k názoru, že vybavení jednotlivců účinnou speciální palnou zbraní pro boj s jednotlivými tanky bude velmi účinné. Velmi důležitou úlohu zde hrál terén a jeho vlastnosti skrytu. Vedle této úvahy vedlo k zavedení nových pro-

středků i to, že z psychologického hlediska bylo nutné vybavit i jednotlivce pro účinný boj s tanky, bez toho, aby očekával řešení od speciálních protitankových útvarů. Pocit bezbrannosti pěšáka proti tanku měl tak být odstraněn.

Základem konstrukce obou prostředků byl raketový princip s přímým zaměřením na cíl. Nálož byla kumulativní, vysoce účinná a zbraň jako celek velmi laciná. Rovněž výcvik s tímto prostředkem byl velmi rychlý. Panzerfaust předpokládal použití ze vzdálenosti asi 50 m, Panzerschreck 200 m. První obsluhoval jednotlivec, druhý dva muži.

Zavedením těchto prostředků se dostala do protitankových prostředků nová technika — raketová. Posledním prvkem, který jako novinku Wehrmacht zavedl, byla dálková řízená nálož na miniaturním tankovém podvozku. Zbraň se jmenovala Goliath a Němci ji zavedli v roce 1944. Její účinnost nebyla valná. Podstatné je však to, že se objevil další principiálně nový prvek v protitankové obraně — dálkové řízení rádiem. Tímto posledním prostředkem se uzavřely možnosti a zkušenosti Wehrmachtu v protitankové obraně v poslední válce. Celkově dospěli Němci k řadě poznatků, které využili při první příležitosti. Tou bylo zahájení výstavby Bundeswehru.

Nejzávažnější jejich zkušeností je ta, která charakterizuje protitankovou obranu jako souhrn činností více druhů zbraní a vojsk. Tank sám o sobě nemůže tyto otázky vyřešit. Jako nejvýhodnější prostředek pro boj s tanky byl vyhodnocen protitankový kanón na samohybném podvozku, který poskytuje přítom obsluze dostatečný kryt z boků, zádi i z výšky. Jeho před-

stavitelem byl 75 mm PAK Panzerjäger. Další zkušenost vyvodili Němci z možností, které poskytovala raketová technika pro boj s tanky. Oblast její působnosti položili především k jednotlivci. Vysoká účinnost, jednoduchá konstrukce, rychlý výcvik, nenákladná výroba a zejména spojení jejího použití s terénními vlastnostmi předurčily tyto prostředky k masovému použití. Tím zpevnili protitankovou obranu na celou hloubku bojové sestavy. Poslední zkušenost učinili s dálkovým navedením protitankových prostředků pomocí rádia. Z hlediska taktického použití dospěl Wehrmacht k názoru, že ničení tanků nepříteli je třeba chápat v totálním slova smyslu. Vzhledem k vyvinuté opravárenské technice nebylo efektivní tanky protivníka jen poškozovat a vyřazovat z boje tak či onak dlouho, ale ničit je jednou provždy. Cesty ničení byly dvě: buď vysoce průrazným granátem střední ráže (při střelbě na větší vzdálenosti), nebo z bezprostřední vzdálenosti s použitím raketových prostředků. Protože od samého začátku použití tanků na bojišti bylo zřejmé, že jejich hlavní síla a možnosti jsou v pohybu (manévru), dospěli Němci k závěru, že i ničení musí tomuto faktu odpovídat. Totiž protitankový prostředek má být rovněž schopen velké manévrovosti. Protitankové prostředky proto používali především manévrově. Pro případy, kdy bylo možné předem přesně stanovit směry a šířky použití tanků, ponechali si i těžké kanónové prostředky, které umísťovali do okopů. Těžiště protitankového úsilí a nahromadění příslušných jednotek tohoto druhu položili na divizi a pluk.

V takovémto stavu názorů a praxe zastihl Wehrmacht konec prohrané války.

Protitanková obrana Bundeswehru

Základem koncepce protitankové obrany jsou tyto myšlenky:

- v terénních podmínkách středoevropského válčičtství není tank vždy nejlepším protitankovým prostředkem,

- i v podmínkách vysloveně tankového terénu není možné přisuzovat tanku zásadně tuto úlohu, protože není (z ekonomického důvodu) možné plně nasýtit tanky celou šířku a hloubku bojového prostoru,

- členitost středoevropského a zejména západoněmeckého bojiště z hlediska konfigurace terénu umožňuje asi v polovině případů zjišťovat tanky až do vzdálenosti 1000 m,

- pro většinu protitankových prostředků postačí účinný dostřel 1800—2000 m,

- základem protitankové obrany jsou kanónové a raketové stíhače tanků,

- neustále je třeba zvyšovat pravděpodobnost zásahu, zjednodušit výcvik a u raket odstranit drátové navádění,

- zvláštní důraz klást na jednoduchou protitankovou zbraň jednotlivce s možností zahájit boj s tanky již od 1000 m.

Všechny tyto názory jsou zřejmě téměř totožné s představami o protitankové obraně z posledních let druhé světové války. Pozoruhodná je houževnatost, se kterou se velení Bundeswehru snaží od samého začátku prosazovat svou vlastní koncepci, a to i za situace, že bylo často nuceno (jednak v padesátých letech, jednak vzhledem k požadavkům standardizace výzbroje NATO) přejímat protitanko-

vé prostředky zejména od armády USA. Vždy však zachovávalo v rámci možnosti to podstatné, totiž především přejímání těch prostředků protitankové obrany, které se nejvíce blížily západoněmeckým představám. Tvorba organizačního členění byla pak oblastí, kde Bundeswehr mohl působit zcela samostatně. S postupným rozvojem zbrojního průmyslu a integrováním Bundeswehru do systému NATO, získalo velení konečně všechny předpoklady pro to, aby protitankovou obranu jak organizačně, ak i technicky řešilo podle vlastních představ.

Současný stav vychází z naplňování této koncepce jak v oblasti organizační, tak technické (zbrojní). Neznačená to, že Bundeswehr svou protitankovou obranu všestranně vyřešil. Neplatí to ani ve zbraňových systémech, ani v organizaci vojsk. Od roku 1970 (rok posledního upřesnění koncepce) se však k tomuto cíli velmi rychle blíží. Velmi podstatnou stránkou věci je pružnost ve změnách. Vyplyvá z využívání zkušeností vojsk a jejich závazného dovádění do praktických závěrů při výstavbě Bundeswehru. Proto jsme svědky velmi častých, snad permanentních, organizačních úprav a spolu s tím i změn v názorech na konkrétní a detailní chápání protitankové obrany v praxi bojové situace. Jakékoli úvahy založené na konkrétním detailu by proto zkreslovaly celkový pohled, protože by nezaručovaly delší platnost. Je nutné vycházet jen z podstatných ukazatelů a na nich založit rozbor možnosti protitankové obrany.

Těmito podstatnými ukazateli jsou především hlediska organizační. Bundeswehr řeší protitankovou obranu po organizační stránce vojsk ve třech rovinách. První jsou i nadále budou tanky. Aniž by jim přisuzoval rozhodující úlohu, počítá s nimi zásadně k protitankovým úkolům, a to u všech typů divizí. Hlavním způsobem použití je aktivní působení, tedy manévr vpřed. Okrajovou výjimkou je nouzité tanků ze zakopaných palebných ohnisek, nebo z věžových postavení. Tímto způsobem uvažuje řešit boj s tanky u rot a praporů, které plní obzvlášť důležité obranné úkoly a to ještě jen v pozici obraně a při nedostatku jiných protitankových prostředků.

Poslání tanku v protitankové obraně Bundeswehru dnes vlastně rozlišuje dosti rigorózně na dva případy. Jednak je to obecná možnost, všeobecný úkol, přirozené poslání tanku bojovat s tankem nepřítele a tím vlastně se zúčastnit protitankové obrany zprostředkovaně. Odborným termínem tuto činnost označuje „Panzer-schlacht“ a „Panzergefecht“. Je to střet-

nutí tanků s tanky v různém stupni hodnoty a délky. Druhým případem pak celkem výjimečné používání tanků v systému vlastní protitankové obrany a ve velmi úzké součinnosti s ostatními prostředky protitankové obrany. Organizační uskupení tanků je závislé na typu divize; vychází z prostoru zamýšleného bojového použití, tedy především z vlivu terénu na bojišti. V tomto směru Bundeswehr dospěl uprostřed roku 1972 ke čtyřem typům divizí. Pozoruhodná, ale logická je jejich různorodost, především v prostoru Bavorska.

Druhou rovinou řešení protitankové obrany představují protitankové zbraně raketového a kanónového typu, obsluhované skupinou vojáků. Tyto prostředky jsou jádrem protitankové obrany. Brigáda je stupeň velení, kde je soustředěn největší počet těchto prostředků a zároveň i jejich nejvyšší kvalita. Oproti druhé světové válce se tedy posouvá těžiště aktivity a možnosti o jeden stupeň níže.

Použití brigádních protitankových prostředků je založeno především na manévru a teprve v druhé řadě na předem vybudovaných a obsazených protitankových sestavách. Platí v podstatě stejná zásada jako v případě použití tanku proti tankům. Manévr je základem. Tomu jsou pak přizpůsobeny zbraňové systémy (Panzerjägertruppen). Tyto stíhače tanku v sobě spojují možnost působit kanónem i řízenou protitankovou střelou.

Na stupni praporů zatím převládá protitanková řízená střela, buď montovaná na terénním vozidle, nebo použitelná ze země. Otázky protitankové obrany jsou tam ve stadiu usilovného hledání optimálních modelů. Proto existují značné disproporce mezi počtem protitankových prostředků. Koncepce protitankové obrany u praporů vychází z poslání těchto praporů v rámci brigád a konečně z poslání celé brigády jako takové. Projevuje se zejména důsledné dodržování zásady respektovat terén při stavbě organizační struktury vojsk.

Můžeme zhruba zobecnit tyto záležitosti tak, že skupina horských a motorizovaných útvarů zakládá protitankovou obranu téměř výlučně na použití protitankových řízených střel a kanónů montovaných na stíhačích; skupina mechanizovaných a tankových útvarů opírá protitankovou obranu především o aktivní použití vlastních tanků proti tankům nepřítele. To pak doplňuje brigádními prostředky obdobného typu jako v první skupině.

Konečně třetí rovinou řešení protitankové obrany je oblast protitankových prostředků jednotlivce. Představují ji pancéřovky. Většina je jich na stupni roty. Po-

chopitelně se však vyskytují tyto zbraně i u vyšších stupňů a u jiných druhů vojsk. U mechanizované roty jsou pancéřovky (podle typů rot) v průměru 1 zbraň na 7 jednotlivců. U motorizovaných rot je tento poměr 1:16. To svědčí o sladování poměru zbraní různých typů na různých stupních velení. Více kanónů a řízených střel odpovídá menšímu počtu zbraní jednotlivce a naopak. V podstatě je však překvapující celkově malý počet pancéřovek, vzhledem k významu, který jim Bundeswehr přikládá v systému protitankové obrany. Tato skutečnost má pravděpodobně vztah k dosud neuspokojivým vlastnostem pancéřovky. Zavedení odpovídajících prostředků tohoto typu však není žádným problémem ekonomickým, výcvikovým ani organizačním.

Z hlediska taktického použití a z hlediska organizačního členění protitankových prostředků vyplývají tyto závěry:

- hlavním prostředkem protitankové obrany u motorizovaných a horských jednotek je Panzerjäger opatřený kanónem a řízenými střelami; organizačně je uskupen především do protitankových praporů na úrovni brigád,

- u mechanizovaných útvarů je to stejný prostředek na úrovni brigády; přitom se klade důraz i na funkci tanků jako protitankového prostředku specifického určení a možnosti,

- u tankových útvarů je protitanková obrana prakticky řešena jen ve vztahu tank proti tanku,

- horské a motorizované prapory mají rovněž protitankové prostředky kanónového typu a řízené střely; mechanizované a tankové prapory tyto zbraně prakticky nemají,

- hlavním způsobem protitankové obrany je manévr palbou a pohybem z jednotlivých čar a postavení; to je úkolem především stíhačů tanků; jako výjimečný případ přichází v úvahu i palba z předem připravených a trvale zaujatých postavení,

- těžiště organizace a zodpovědnosti spočívá na stupni brigády, kterou doplňuje prapor (motorizovaný a horský) a rota,

- divize prakticky nemá protitankové prostředky,

- rota se podílí na protitankové obraně použitím pancéřovek, které jsou i u jiných druhů vojsk a stupňů velení.

Zbraňové systémy, které Bundeswehr používá v současné době, vyhovují v podstatě uvedené zásadní koncepci protitankové obrany. Ještě však za ní částečně

zaostávají a je proto předpoklad, že dojde k dalším organizačním i výzbrojním změnám.

Protitankové prostředky mají podle představ velení Bundeswehru vyhovovat těmto požadavkům:

- řízené střely bezdrátového vedení,
- stíhač tanků základním prostředkem s kombinací kanónu a řízené střely,
- účinný dostřel kanónu a řízené střely 1800—2000 m,
- účinný dostřel zbraně jednotlivce do 1000 m,
- zásah má přivodit totální zničení tanku.

Srovnáme-li podle těchto ukazatelů současnou protitankovou výzbroj, dostaneme dosti přesný obraz o plnění uvedené koncepce a o možném dalším vývoji.

Dostřel:

90 mm kanón — 1500 m; v podstatě nevyhovuje,

106 mm bzk M 40 A1 — 1300 m; zcela nevyhovuje,

SS-11 — 3500 m; plně vyhovuje,

Cobra — 1600 m; v podstatě nevyhovuje,

Milan — 2000 m; plně vyhovuje,

43,8 mm pancéřovka — 200 m; zcela nevyhovuje.

Možnost totálního zničení tanku:

90 mm kanón — průraznost 300 mm pancíř, plně vyhovuje,

106 mm bzk M 40 A1 — průraznost 380 mm pancíř, plně vyhovuje,

SS-11 — průraznost 600 mm pancíř, plně vyhovuje,

Cobra — průraznost 500 mm pancíř, plně vyhovuje,

Milan — průraznost 400 mm pancíř, plně vyhovuje,

43,8 mm pancéřovka — průraznost 300 mm pancíř, plně vyhovuje.

Řízení bezdrátového vedení:

Vyhovuje jedině PTRS Milan s použitím poloautomatické na principu infra.

Stíhač tanků základem protitankové obrany:

Současný typ samohybného kanónu 90 mm vyhovuje jak po stránce manévru, ochrany osádky, tak možnosti používat současně s dělem i protitankové řízené střely.

Perspektivní prostředky jsou proto především řízené střely typu Milan a 90 mm samohybné kanóny. Balistické vlastnosti kanónu je možné ještě poněkud vylepšit, zejména dostřelově. Ostatní materiály v celku nevyhovují uvedeným požadavkům a nemůžeme je proto pokládat za stálou součást výzbroje. Zejména se to týká pancéřovek.

Vzhledem ke všem uvažovaným požadavkům na funkci protitankového prostředku je velmi pravděpodobné, že cílem snažení v konstrukci protitankových zbraní budou v podstatě dva typy. Jednak stíhač tanků vybavený kanónem a řízenou

střelou bezdrátového vedení, jednak protitanková zbraň jednotlivce, lehce přenosná a účinná na 1000 m. Ostatní způsoby použití protitankových zbraní budou zřejmě překonány a postupně zcela vymizí z výzbroje. Tanky proti tankům budou použity především aktivním způsobem v podobě vzájemného střetnutí na rozhodujících směrech. Tomu pak bude přizpůsobena i organizace útvarů a svazků. V současném stavu, ale i vzhledem k perspektivě, tato koncepce se velmi odlišuje od tendencí v armádě Francie (jednotypové divize), ale i od praxe armády USA, kde takovému prostředku jako stíhač tanků nepřikládají žádný podstatný význam.

Bundeswehr postupuje v otázkách protitankové obrany cílevědomě a důsledně. Všechny úkoly základní koncepce vycházejí ze zkušenosti druhé světové války, s přihlédnutím k možnostem soudobé vědy a techniky. Protitankové obraně přisuzuje jedno z rozhodujících míst v boji. V souhrnu opatření při výstavbě Bundeswehru má přednost před mnohými jinými úkoly. Bundeswehr již dnes vyřešil základní prostředek protitankové obrany (Panzerjäger), a to jak technicky, tak i prakticky. Další opatření můžeme očekávat především v zavedení zbraní jednotlivce a ve zlepšení řízení protitankových řízených střel.